

ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ ЯК ОДНА З УМОВ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

Чернобай Олександра Григорівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail:chernobai.sasha@yandex.ru

Ключові слова: господарський процес, докази, доказування, допустимість доказів.

Зміцнення державності, розвиток демократичних основ суспільства неможливо забезпечити без судової влади. Як показує статистика, кількість вирішених господарськими судами спорів за останні роки значно збільшилася. Причиною збільшення, перш за все, є посилення авторитету господарських судів [1, с. 2].

Одним з центральних інститутів господарського судочинства є інститут доказування, стан якого суттєво впливає на виконання господарськими судами основної функції – захисту прав суб'єктів господарювання. В умовах відкритості суспільства і змагальності господарського процесу значимість доказування важко переоцінити. Пов'язані з процесом доказування питання збору, надання і дослідження доказів набувають надзвичайної ваги у конкретних судових спорах, оскільки безпосередньо процес доказування визначає результат судового розгляду спору. Доказування в господарському судочинстві – важлива тема і для теоретиків-правознавців, і для практичних працівників у галузі права, разом з тим, як свідчить аналіз практики, залишається чимало питань, що потребують подальшого доопрацювання, бо негативно впливають на своєчасний, якісний розгляд справ.

Одним із ключових питань інституту доказування є поняття допустимості доказів, як одного з найважливіших принципів процесу доведення у господарському судочинстві.

Правило визначення допустимості доказів закріплене в ст. 34 ГПК України: «Обставини справи, які відповідно до законодавства повинні бути підтверджені визначеними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування».

Отже, допустимість доказів – це встановлена законодавством вимога, що обмежує використання конкретних засобів доказування, або вимога, що пропонує обов'язкове використання конкретних засобів доказування при встановленні певних фактичних обставин справи при здійсненні доказування в процесі розгляду окремого виду справ порядком господарського судочинства. Тобто визначити допустимість доказу – значить з'ясувати, чи одержаний він за допомогою передбачених законом засобів [2, с. 119-120].

У деяких зарубіжних країнах правила допустимості розглядалися як способи боротьби з ошуканцями, оскільки важко вірити на слово тій чи іншій стороні, коли об'єктом договору є таке, наприклад, специфічне майно, як гроші.

На перший погляд, словосполучення «допустимість доказів» суперечливе, оскільки за законами логіки не можуть бути неприпустимими наявні докази. Справа в тім, що закони мислення заздалегідь не ставлять ніяких меж у використанні доказів у процесі пізнання явищ дійсності. У процесі судового доведення має місце встановлення невідомих фактів, що і мають правове значення, за допомогою не будь-яких видів судових доказів, передбачених у законі, а заздалегідь встановлених нормами права засобів доведення. Стаття 34 ГПК України фактично вказує на допустимість засобів доведення, але не їхнього логічного змісту, встановлюючи в загальному виді визначені засоби доведення у підтвердження низки юридичних фактів («обставини справи, які відповідно до законодавства повинні бути підтверджені певними засобами доведення, не можуть підтверджуватися іншими засобами доведення»)

Допустимість доказів як цікаве, принципово важливе явище доказувального права не одне сторіччя досліджується як у науці цивільного, так і кримінального процесуального права. На жаль, теоретики господарського процесу не приділяють належної уваги цій проблемі, тому необхідно узагальнити досвід інших «галузей» процесуальної науки для збагачення знань у питанні допустимості доказів у господарському процесі [3, С. 230].

При детальному вивченні і порівнянні поглядів вчених — представників різних галузей правової науки звертають на себе увагу однотипні оцінки допустимості доказів, і у той же час різні підходи до вивчення явища допустимості засобів доведення в судовому пізнавальному процесі.

Спільність в оцінках допустимості доказів вчених — представників і цивільної, і кримінальної процесуальної науки полягає у тому, що допустимість оцінюється як суто формальне поняття, що означає відповідність джерела фактичних даних і його процесуальної форми вимогам закону [4, с. 25].

Здається, доцільно і необхідно в конкретних випадках розрізняти неприпустимість фактичних даних узагалі як доказів і неприпустимість їх як доказів певного виду (у зазначеній процесуальній формі).

Вчення про допустимість доказів у господарському процесі пов'язується з орієнтацією на матеріальне право з дослідженням впливу матеріального господарського права на процесуальне право і його норми, оскільки в господарському процесі засоби доведення допускаються або виключаються з процесу судового пізнання в силу дозволів або заборон, що містяться, як правило, у матеріальному праві [5, с. 140].

Допустимість доказів можливо розглядати як сукупність правил доведення. Однак варто підкреслити, що норми, які встановлюють правила допустимості, тобто порядок застосування і використання передбачених у законі засобів доведення містять у собі різні галузі права. Ці норми мають загальну цільову спрямованість — забезпечення вірогідності доказів.

Питання про зміст норм, що встановлюють правила допустимості доказів, є спірним у юридичній літературі. Одні автори (А.Г.Калпин, Н.Д.Лордкіпанідзе) вважають, що правила допустимості поширюються на всі засоби доведення, інші (А.Ф.Клейнман, К.С.Юдельсон) — що правила допустимості доказів діють тільки у випадку встановлення фактів про умови угод.

Здається, А.Г.Калпин більш повно розкриває зміст норм про допустимість доказів. На його думку, допустимість складається з трьох вимог:

- використання для встановлення істини лише передбачених засобів доведення;
- допустимість будь-яких засобів доведення з числа передбачених процесуальним законом, крім показань свідків;
- допустимість лише письмових доказів визначеного змісту і форми, усунення всіх інших засобів доведення, а також письмових доказів іншого змісту і форми [6, с. 13].

Обов'язок підтвердження юридичних фактів тільки визначеними засобами доведення без виключення інших засобів доведення, установлений низкою норм права, гарантує правильний розгляд і вирішення справи.

У кримінальному процесі, наприклад, допустимість розуміється у дещо іншому аспекті. Так, М.В.Жогін, А.Б.Муравін виділяють наступні умови допустимості фактичної інформації, що збирається по кримінальній справі: а) можливість перевірки її походження; б) компетентність і поінформованість осіб, від яких вона виходить і які її збирають; в) дотримання загальних правил доведення; г) дотримання правил збирання даних певного виду, що гарантує від неповноти і перекручувань; д) дотримання правил, що гарантують повноту і точність фіксації інформації, зібраної по справі; є) відмовлення від включення в неї припущень.

Порушення такого роду вимог, встановлених законом до збирання доказів певного виду, означає, власне кажучи, одержання фактичних даних неналежним способом і завжди тягне визнання цих даних неприпустимими як докази, тому що з'являється сумнів у їхній

вірогідності. Таким чином, кримінальне судочинство на відміну від господарського процесу особливу увагу в питанні допустимості приділяє правилам збирання доказів.

Загальне правило допустимості доказів у господарському процесі полягає у тому, що у процесі доведення можуть використовуватися тільки засоби доведення, передбачені законом: пояснення сторін і інших осіб, що беруть участь у справі, письмові, речові докази, висновки експертів (статті 32, 42 ГПК).

Спеціальні правила встановлюються різними нормативними актами щодо окремих видів справ, розглянутих господарськими судами, і можуть вказувати або на неприпустимість певних засобів доведення, або вказувати на їх обов'язкове використання.

Можна сказати, що допустимість доказів має загальний і спеціальний характер. Загальний характер допустимості означає, що по всіх справах незалежно від їхньої категорії має дотримуватися вимога про одержання інформації з визначених законом засобів доказування з дотриманням порядку збирання, подання і дослідження доказів. Порушення цих вимог призводить до неприпустимості доказів. Таким чином, допустимість доказів насамперед обумовлюється дотриманням процесуальної форми доказування.

Спеціальний характер допустимості – це правила, що пропонують чи забороняють використання певних доказів.

Отже, поняття «допустимість» в господарському судочинстві розуміється в деякому іншому, специфічному значенні, та означає встановлення спеціальними правилами певних засобів доказування, без обов'язкового використання в процесі яких неможливо повною мірою довести обставини справи, на які посилається учасник процесу.

Теорія судових доказів визнає необхідним обмеження вільного розпорядження сторін засобами доказування в інтересах міцності цивільного обігу, одержання правильного знання про дійсність, гарантій від зловживання несумлінної сторони. Правила допустимості спрямовані на забезпечення процесу більш надійними видами доказів.

Таким чином, допустимість доказів – є не лише важливим принципом доказування у господарському процесі, а й необхідною умовою процесу доказування, що сприяє встановленню істини та справедливості у кожній справі. А питання стосовно поняття, змісту та значення допустимості доказів і наразі залишаються актуальними у господарському процесі. Саме тому дослідження проблем доказування займає особливе місце в процесуальному праві.

Література:

1. Ніколенко Л. М. Доказування в господарському судочинстві: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04. – Донецьк, 2004. – 16с.
2. Васильєв С. В., Ніколенко Л. М. Доказування та докази у господарському процесі України: Монографія. – Харків: Еспада, 2004. – 192с.
3. Степанова Т. В. Поняття допустимості доказів у господарському процесі//Вісник господарського судочинства. – 2002. – №2. – С. 230-232.
4. Кипнис Н. М. Допустимость доказательств в уголовном судопроизводстве. М., 1995. – 138с.
5. Треушников М. К. Судебные доказательства. – М.: Городец, 1997.
6. Калпин А. Г. Письменные доказательства в судебной практике по гражданским делам. Дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 1996.

Науковий керівник: професор, завідувач кафедри правосуддя юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, д.ю.н., професор, Руденко Миколай Васильович.